

MAKTABDA MA’NAVIY-MA’RIFIY ISHLARNI TASHKIL ETISH VA UNDA INSONNI QADRLASH MASALALARI

Xidirov Murodjon

*Namangan viloyati Uchqo'rg'o'n tumani 10-umumta'lim maktabida
ma'naviy – ma'rifiy ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari*

Annotatsiya: *ma'naviyat – insonning ruhiy, axloqiy va madaniy qadriyatlarini o'z ichiga oladi, shuningdek, bu jarayonlarda insonlarni tarbiyalash, ularning ichki dunyosini boyitish muhim ahamiyatga ega. Ishda, ma'rifatning o'rni, uning taraqqiyotga ta'siri va insonning bunday jarayonlarda qanday qadrlanishi haqida ham gapiriladi. Ta'kidlash joizki, insoniy qadriyatlarni rivojlantirish orqali jamoada muloqot va hamjihatlik muhitini yashash darajasini oshirish mumkin.*

Kalit soʻzlar: *tarbiya, inson qadri, axloqiy qadriyatlar, madaniyat, innovatsion yondashuvlar, pedagogika, rivojlanish, pedagogika.*

Davlatimiz rahbarining sayi-harakatlari, tashabbuslari bilan shiddat bilan taraqqiyot sari intilish O‘zbekiston hayotida misli ko‘rilmagan darajadagi rivojlanishning yuksak pog‘onalarini ko‘rib guvohi bo‘lib turibmiz.

Insonlarning tinch-hotirjam yashashi, ularning manfaatlarini himoya qilish, yurtimizni jahon arenasiga chiqarish, obro‘yini ko‘tarish, Prezidentimizning ta’birlari bilan aytganda, “xalqni rozi qilish” yo‘lida qilinayotgan barcha ishlar, islohotlar jamiyatimiz taraqqiyotida muhim strategik masala sifatida qaralmoqda. O‘zbekistonni yanada rivojlantirishning Harakatlar Strategiyasida belgilangan beshta, uning uzviyligini ta’minlash maqsadida amalga oshiriladigan yettita ustivor yo‘nalishlarda belgilangan vazifalar va bunda ko‘zda tutilgan maqsadlarning barchasining markazida “INSON”ning turishi, bir so‘z bilan aytganda, chiqarilayotgan barcha xujjatlarning mazmunida shu yurtda yashayotgan xalqimizning moddiy va ma’naviy ehtiyojlarini qondirish, ularning farovon turmush tarzini yaxshilash, insonlar mehnatini qadrlash, yurtimizning jahon hamjamiyati oldida nufuzi, obro‘yini oshirish va boshqa ulug‘ maqsadlar qo‘yilganligidan dalolat berib turibdi.

Ma’naviy-ma’rifiy ishlar haqida olimlarimiz juda turli xil fikrlarni aytib o‘tganlar. Madaniy oqartuv ishlari, madaniy-ma’rifiy ishlar, ma’naviy-ma’rifiy ishlar, madaniy tadbirlar kabi nomlar bilan atalib kelingan. Ushbu sanab o‘tilganlarning barchasi deyarli bir xil mazmunga ega, ammo hozirgi kunga kelib asosan “ma’naviy- ma’rifiy ishlar” deb yuritish an’anaga aylangan. Yurtimizda ma’naviy-ma’rifiy ishlarga juda katta strategik masala sifatida qaralib kelinmoqda. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning deyarli barchasi shu yurtda istiqomat qilayotgan insonlarning orzu-istaklarining ro‘yobi uchun qilinayotgan ishlardir, deb qarasa, bizningcha to‘g‘ri bo‘ladi. Barkamol avlod, komil inson, yosh avlod tarbiyasi kabi vazifalar aynan ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni tashkil etish orqali amalga oshiriladigan jarayonlardir. Bu jarayonlarning barchasining markazida

insonlarning farovon hayot kechirishlari, xalqimizni ehtiyojlarini qondirish, ularning yaxshi yashashi, sharoitlarini yaxshilash kabi vazifalar yotadi.

Ayniqsa, yoshlar tarbiyasida bu faoliyatning muhimligini unutmasligimiz lozim. Manbalarda, “Ma’rifat (arabcha «arafa» - «bilmoq» so’zidan) - ta’lim-tarbiya, iqtisodiy, siyosiy, falsafiy, diniy g’oyalar majmui asosida kishilarning ong-bilimini, madaniyatini o’stirishga qaratilgan faoliyat”³ deb berilgan. “Ma’rifat” tushunchasi bilish, bilim, ma’lumot, tanish, tanishish ma’nolarida ham qo’llanilib kelinmoqda. Darhaqiqat, uning ma’nosi bilimdir. Atama sifatida esa u tabiat, jamiyat va inson mohiyati haqidagi turli-tuman bilimlar, ma’lumotlar majmuasini bildiradi. Ma’rifat degani bilimli, muayyan sohada ma’lumoti bor, degani bo’lib, insonparvarlik ma’naviyati zaminidagina o’z mohiyatiga ega bo’ladi. Kishilarning bilimini, madaniyati oshirishga qaratilgan ta’lim-tarbiyaga ham ma’rifat deb ham qaraladi. Bu so’z ilm-u urfon ma’nolarida ham ishlatiladi. Ma’rifat tushunchasi kengroq ma’noda qo’llanilib, bilim va ma’naviyatni yoyish va yuksaltirishning hamma turlari va sohalarini o’zida mujassam qilgan. Bu ikki sarmazmun tushunchalarning birga qo’llanishi ta’lim-tarbiya masalalarining barcha jihatlarini, odob, ahloq tarbiya, o’qish, bilim olish, o’rganish, mutolaa qilish, ilmi bo’lish, jamiyatga nafi tegadigan inson bo’lish va h.k. kabi qarashlar, fikrlarni o’zida qamrab oladi. Taraqqiyot strategiyaning beshinchi ustuvor yo’nalishga asosan ma’naviy va ma’rifiy sohalar rivojlantirilishi haqidagi fikrlar bayon etilgan.

“Shu maqsadda “Yangi O’zbekiston - ma’rifatli jamiyat” konsepsiyasi amalga oshiriladi. Madaniyat va san’atni yuksaltirish, yoshlarni sog’lom e’tiqod ruhida tarbiyalash, millatlararo hamjihatlik va o’zaro hurmatni mustahkamlashga ustuvor ahamiyat qaratiladi”, deydi Prezidentimiz.

Darhaqiqat, ma’naviy-ma’rifiy ishlarni amalga oshirishda asosiy maqsad yoshlarni bo’sh vaqtlarini mazmunli o’tkazish, ularning ma’naviy, estetik ehtiyojlarini qondirish, ma’naviy dunyosini boyitish, vatanparvarlik, fidoyilik, mehnatsevarlik hissiyotlarini rivojlantirish, jamiyat taraqqiyotida o’z o’rnini egallashi, kelajakda jamiyatning faol a’zosi sifatida shakllanishi, ilmi, bilimli, zukko bo’lishi kabi ulug’ maqsadlar qo’yilgan. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tomonidan 2021-yil 19-yanvar kuni “Ma’naviy- ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish” masalalari bo’yicha videosektor yig’ilishida “Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo’lsa, uning joni va ruhi ma’naviyatdir. Biz yangi O’zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi - bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi - ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma’naviyat⁵”, deya ta’kilab o’tdilar. Undan tashqari, davlatimiz rahbarining 2021-yil 26-martdagi “Ma’naviy- ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PQ- 5040-son Qarori ham ushbu faoliyatga bugungi

Yangilanayotgan O’zbekiston uchun muhim xujjatlardan biri ekanligini alohida qayd etish maqsadga muvofiqdir. Ushbu xujjatda “Bu borada olib borilayotgan muhim ishlarga qaramasdan, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy sohalaridagi yangilanishlar jarayonida ma’naviy-

ma’rifiy islohotlarning samaradorligiga to‘siq bo‘layotgan bir qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Ma’naviyat insonning ruhiy holatini, axloqiy qadriyatlarni, etika va estetikani belgilaydi. Ma’rifat esa bilim va tushuncha asosida shakllanadi.

Ushbu ikki tushuncha o‘rtasidagi munosabat insonning to‘laqonli rivojlanishiga ta’sir qiladi. Ma’naviy-ma’rifiy ishlarning asosiy maqsadi jamiyatda axloqiy va madaniy standartlarni o‘rnatishdir. Bu jarayonda pedagogika va tarbiya tizmi muhim rol o‘ynaydi. O‘qituvchilar va tarbiyachilar yosh avlodni bir tomondan bilim bilan ta’minlasa, boshqa tomondan ularni ma’naviy qadriyatlarga yo‘naltirishlari zarur. Inson qadri har bir shaxsning o‘ziga xosligini, uning huquq va erkinliklarini asrashni talab etadi. Bugungi kunda bu masala jiddiy ahamiyatga ega, chunki inson qaerda va qaysi jamiyatda yashamasin, uning qadr-qimmatini doimo hurmat qilinishi kerak. Ma’naviy-ma’rifiy ishlar insonning o‘ziga bo‘lgan ishonchini, ijtimoiy faoliyatini oshirishga yordam beradi. Oila va jamoadagi munosabatlar ham ma’naviy qadriyatlarni shakllantirishda muhimdir. Oila – inson tarbiyasining birinchi makonidir.

Bolalar oilada ko‘rgan axloqiy qadriyatlar, me’yorlar hayotlarining asosini belgilaydi. Shuningdek, jamoa ichida muloqot va hamjihatlik tuyg‘usi ham zarur. Ma’naviya va ma’rifat insonlarning ruhiy va ijtimoiy rivojlanishida ajralmas ahamiyatga ega. Inson qadrlanishi, uning huquqlari va erkinliklarini hurmat qilish har bir jamiyatda ma’naviy me’yorlar asosida amalga oshirilishi lozim. Shuning uchun, ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tashkil etishda, ijtimoiy muhit va tarbiya tizimining o‘zaro bog‘liqligini hisobga olish zarur.

Bu jarayonlar kelajak avlodni ma’naviy va axloqiy jihatdan mustahkamlashga, jamiyatda yanada barqaror muhit yaratishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT VA HAVOLALAR:

1. Prezident Sh.Mirziyoyevning Yoshlarni ma’naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta’lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi Qarori. // Xalq so‘zi. 2018-yil, 15- avgust

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining o‘z lavozimiga kirishishiga bag‘ishlangan tantanali marosimda so‘zlagan nutqi. “Yangi O‘zbekiston ijtimoiy- siyosiy gazetasi. 2021-yil 7-noyabr.

3. V.Alimasov, Y.Manzarov. O‘zbekistonda ma’naviy-ma’rifiy soha: nazariya va amaliyot. Toshkent, 2014. 108b.

4. V.Rustamov. Ssenariynavislik mahorati. Toshkent, 2017 yil, 33b.